

ЛІТЕРАТУРА

1. Верменич Я. Національна ідентичність як соціокультурний конструкт: погляд з початку XX століття на проблеми XXI. *Регіональна історія України*. 2017. Вип. 11. С. 9–42.
2. Суший О. Глибинні рифи українського націєтворення: архетип на програма конфлікту. *Проблеми політичної психології*. 2017. Вип. 5(19). С. 103–121.
3. Якубова Л. Суспільство на війні: проблеми націєтворення. Ч. 1.
URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/2198-larisa-yakubova-suspilstvo-na-vijni-problemi-natsietvorenniya-chastina-1>.
4. Хавунка Т. Війна, яка нас змінила. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/12/7345726/> (дата звернення 17.05.2022).
5. Винницький М. Я дуже мрію, що ми нарешті позбудемося українського гена нарікання. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/04/27/7342382/>

УДК 392(=161.2):2

Бугерко Я.М.

*к.психол.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет*

Тодосійчук Н.М.

*магістр спеціальності 231 Соціальна робота, ОП «Соціальна теологія»,
Західноукраїнський національний університет*

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ І РЕЛІГІЙНІСТЬ: ЇХ ВПЛИВ НА ПОВЕДІНКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

При аналізі релігійності української молоді постає ряд актуальних питань: релігійність молоді – це данина моді, традиції, віруванням батьків, спонтанний крок чи усвідомлений раціональний вибір? Проаналізуємо релігійність молоді з точки зору теорії раціонального вибору.

Аналіз наукової літератури показує, що під поняттям «релігійність» в переважній більшості розуміють суб'єктивне засвоєння релігійних ідей, цінностей, норм та їх вплив на поведінку, життєдіяльність віруючих. Окрім того, релігійність розглядають як ціннісно-життєву орієнтацію, внутрішню здатність індивіда до реалізації своїх релігійних установок. Вибір релігії є особистісним явищем, у якому поєднуються як зовнішні чинники, так і внутрішні мотиви молодої людини. У процесі релігійного самовизначення сучасної молоді провідну роль відіграє сім'я і духовна культура, яку успадковує особистість від народження. Згодом, вже на етапі вторинної соціалізації, у

процесі свого розвитку та формування, молодь отримує можливість вільного вибору релігії. На базі власного релігійного досвіду молода людина з багатьох релігійних традицій надає перевагу тій, яка найбільшою мірою відповідає її переконанням. Цей вибір багато в чому є можливим завдяки наявності в сучасному світі релігійного плюралізму – «простору релігійних пропозицій».

Проаналізуємо особливості теорії раціонального вибору. Ця теорія сьогодні набуває популярності на противагу теорії секуляризації, яка мало уваги приділяє феномену суб'єктивної релігійності. Суть теорії раціонального вибору полягає в тому, що найпростішою формою суспільних відносин визнаються відносини обміну, а складні соціальні феномени пояснюються через елементарні дії індивідів. За умови, коли великі групи людей через певні обставини отримують неефективну релігійну соціалізацію, суб'єктивна релігійність схильна бути різномірною, але більш поширеною, ніж організована релігійна діяльність. Цю тезу яскраво підтверджують емпіричні дані, зокрема стрімко зростаюча категорія молодих людей, які позиціонують себе як віруючі взагалі. Зокрема, третина (33,8 %) студентської молоді України характеризується неінституціалізованою релігійною свідомістю, на противагу 41,2 %, яким притаманна інституціалізована релігійна свідомість [1]. У науковій літературі ця тенденція отримала назву «приватна релігійність», «позацерковна чи позаконфесійна релігійність», «індивідуальна релігійність», «нетрадиційна релігійність», «особисте виявлення релігійності», «інтелектуальна релігійність», «вірування у власного Бога», «позацерковне християнство», «віра без належності» [2].

Теорія раціонального вибору пояснює, які чинники керують молодими людьми за звичайних обставин, змушуючи їх шукати нову чи/та змінювати наявну релігійну традицію. При виборі релігії, – стверджують Р.Старк і Р.Фінк, – люди намагаються зберегти свій наявний соціальний капітал, під яким розуміються міжособистісні прихильності. Відповідно, якщо люди мають прихильність до представників іншої конфесії або релігії, то вони відповідно будуть схильні до переміщення або навернення. При цьому, здійснюючи свій вибір, людина намагається зберегти наявний релігійний капітал, під яким розуміється «ступінь знання та прихильності до конкретної релігійної культури» [3, 120]. Відповідно, чим більший релігійний капітал, тим менше люди схильні до переміщення або навернення. Водночас варто зауважити, що переміщення є більш поширеним явищем, ніж навернення, оскільки люди роблять такий вибір аби максимально зберегти свій релігійний капітал. Так, більш вірогідним є можливість переміщення греко-католика до православ'я, ніж до харизматизму. Молодь схильна як до «навернення», так і до «переміщення», оскільки має менший «релігійний капітал», аніж люди

старшого віку. Зрозуміло, що «накопичення» такого роду капіталу відбувається за рахунок релігійного виховання та освіти.

Теорія раціонального вибору дає відповідь на питання чому молодь стає основним ядром нових релігійних рухів (НРР). Цей факт пояснюється, по-перше, тим, що НРР пропонують інший продукт, альтернативний традиційним релігійним організаціям; по-друге, релігійне виховання та освіта мають безпосередній вплив на формування релігійності або, принаймні, релігійної ідентичності, що було неодноразово проілюстровано і обґрунтовано українськими соціологами та психологами. Зокрема той факт, що чим більший релігійний капітал, тим менше молоді люди схильні до переміщення чи навернення, оскільки вкладають менше релігійних інвестицій у свої власні релігійні зобов'язання. Відтак, молодь поглинала різноманітні релігійні та езотеричні концепції та уявлення, що врешті-решт і спричинило формування її еkleктичних релігійних поглядів, в основі яких лежить визнання доктрин різних релігійних традицій, що традиційно вважалися несумісними між собою.

Врахуємо ще сімдесятирічну атеїстичну пропаганду і виховання, які були необхідною частиною соціалізації особистості у радянському суспільстві, а відтак значна частина сучасної молоді не виховувалась у релігійному дусі. Водночас, за даними Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, які проводились у лютому 2011 року, третина опитаних в Україні (37 %) стверджували, що вони виховувалися у релігійному дусі. Зауважимо, що серед молоді цей відсоток є трохи меншим: зокрема, у групі 18-29 років – 30,3 %, а у групі 30-39 років – 35,8 % [4]. Однак такий високий відсоток молоді (одна третина), яка отримувала релігійне виховання, виглядає дещо сумнівно, зважаючи на існуючу цілеспрямовану атеїстичну пропаганду. Український релігієзнавець В. Єленський зазначає, що ці дані слід належним чином інтерпретувати, адже «суспільна атмосфера загального схвалення релігійних цінностей певною мірою абереує минуле і навіть казуальні вияви традиційної поваги до Церкви з боку батьків й прабатьків можуть тепер сприйматися як релігійне виховання» [5, 189].

З досвіду можна сказати, що народжені у 1980-і роки зазнавали впливу радянської ідеології меншою мірою, однак традиції сімейного релігійного виховання були перервані і батьки, які виховувались за «заповідями Ілліча» не могли дати релігійних знань своїм дітям не лише через те, що не бажали цього, але й через власне незнання як це робити. Безумовно, тут варто згадати про те, що Західна Україна залишалася найбільш релігійним регіоном радянського союзу, і варто відзначити, що традиції релігійного виховання тут не переривалися. А відтак, проблема вибору / перевибору релігії та поширення

нових релігійних рухів серед молоді західних регіонів України не стало актуальним.

Війна 2022 року відіграла активізуючу роль як у національній, так і релігійній ідентифікації українців. Вона стала викликом і для українських церков, на який не усі вони дали гідну відповідь. Війна України з росією змінила ставлення до мовного вибору та конфесійної орієнтації населення. Російська мова стала мовою агресора, що спонукало багатьох російськомовних українців перейти на українську мову спілкування, вийти з православних громад московського патріархату. Численні свідчення про це з'явилися у ЗМІ, соціальних мережах. Дослідження інтернет-форумів переселенських спільнот (внутрішньопереміщених осіб з тимчасово окупованих територій – ВПО) фіксують тенденцію до переїзду в західні області, підтвердження власної української ідентичності через наповнення приватного простору артефактами української культури, що є своєрідною компенсацією психологічної травми, заподіяної «руським міром». Сьогодні суттєво збільшились приклади конфесійної ідентифікації під впливом релігійних громад західного регіону, де знайшли притулок переселенці.

Під час важких випробувань релігія завжди відігравала потужну і помітну роль. І це наочно відбувається в Україні. Нині, коли війна росії проти України стала тотальною, коли ми маємо широкомасштабний наступ, люди звертаються до Бога, до релігійних організацій по допомогу, по молитву. Сьогодні церква, особливо УГКЦ, стала центром соціального служіння потребуючим, в першу чергу переселенцям, задовольняючи їх потреби не лише в матеріальному а й в духовному плані. Учасники релігійних молодіжних спільнот займають активну громадянську позицію і виконують важливу роль, зокрема у волонтерському русі. Відтак можна констатувати, що українські церкви сьогодні виступають провідниками національної ідеї, сприяють інтеграції національних сил, сприяючи формуванню релігійної національної ідентичності українців. Водночас це означає не лише невідворотну зміну свідомості українських віруючих а й можливості загострення внутрішньо-релігійної боротьби по завершенні збройного протистояння агресору.

Вкрай важливо, що українська нація жива, модернізується і активно творить свій духовний світ у властивих лише їй духовних образах. Попереду, як засвідчує світовий досвід, важкий шлях злетів і падінь; духовних прозрінь і прикрих, але від того – не менш болючих помилок; скидання з п'єдесталів вигаданих кумирів і покликання нових героїв нової епохи. Головне, що нова культура нової України твориться попри гальмівну дію застарілої адміністративної та релігійної системи на засадах любові і правди. А така культура завжди має майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Н. Современная религиозность. Во что и как верит молодежь Украины. *LAP LAMBERT Academic Publishing*, 2010. 56 с.
2. Єленський В.Є. Перебенесюк В.П. *Релігія. Церква. Молодь*. Київ, 1996. 120 с.
3. Stark R., Fink R. Acts of Faith: Explaining the Human Side of Religion. *University of California Press*, 2000. P. 47-68.
4. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку», 8 лютого 2011 р. Київ: Центр Разумкова, 2011. 35 с.
5. Єленський В.Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ, 2002. 120 с.

УДК 159.9

Гірняк Г.С.

*к.психол.н., доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Західноукраїнський національний університет*

ЧжанЛіфан

*здобувач ступеня вищої освіти доктор філософії,
спеціальність 053 Психологія
Західноукраїнський національний університет*

СТРЕС ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ РОЗЛАДІВ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Кожен з нас, потрапляючи у ситуацію стресу чи невизначеності відчуває внутрішнє напруження, котре через механізми психосоматики часто спричинює деструктивні зміни не лише у нашому самопочутті, а й поведінкових патернах та навіть фізіологічних реакціях нашого організму. Залежно від психотипу особистості вона по різному реагує на ситуації небезпеки чи потенційної загрози. Зокрема, навіть незначні на перший погляд стани тривоги, які відчуває студент перед іспитом, спортсмен напередодні змагань або працівник фірми у переддень важливого звіту чи зовнішньої перевірки здатні стати пусковими механізмами чи навіть тригерами ірраціональних деструктивних і почасти саморуйнівних дій людини. До таких конативних змін належать й розлади харчової поведінки особистості. Для прикладу сесія в університеті як потенційний стресогенний чинник може по-різному впливати на студентів: в